

Kun Miklós Jenő:
„A FÖLDI ANGYALKÁK KÖZÜL AZ ÉGIEK KÖZÉ...”

A címben idézett felirat a nagy magyar író által barátja sírjára vitt koszorú gyászszalagján olvasható – a gondos őrzőknek hála: ma is fénylő, arany betűkkel... Az égi Orient vendéglő Pósa-asztalánál – látván tisztelőinek itt összegyűlt népes seregét – most alighanem némi elégtételt érezve dől hátra trónszékén Lajos, a költő és másik éne, a bácsi: a meseíró-lapszerkesztő; Móra Ferenc szép szavaival: *a dalok és mesék fehérszakállú, aranykoronás királya...*

Amilyen szükségszerű volt Pósa megjelenése a magyar irodalomban, hogy a kiegyezéskor megindult törtető közszellem veszedelmeit felismerve, a szív gyöngyeit, nemes lelke ihlető magyarságának kincseit szétossza felnőtt olvasóinak, majd a gyermekvilágnak is, éppen olyan szükségszerű volt, hogy sok évtizedes méltatlan mellőzése után, új lendületet vett ébresztésének immár 15 éve tartó, mind szélesebb körben ismert folyamata.

Megnyitó beszédében Praznovszky Mihály erről bőven szólt. Néhány úttörőt említek, akik a pártállami időkben is képesek voltak Pósa munkásságának tárgyilagos értékelésére. Gondolok Madácsy László, 1957-es – Pósáról kevés szóval sokat mondó – Móra-szemponitú tanulmányára, Harsányi István 1983-as előadására (amely sajnos csak 2002-ben vált szélesebb körben ismertté, az utolsó gömöri leletmentők egyikének, dr. Czenthe Zoltánnak jóvoltából – szeretett tanára nekrológiájában), Szombathy Viktor, az Új Szó akkori főszerkesztőjével való viaskodására (1986), továbbá Csokonai Attila és Pósa Zoltán, Az Én Újságom újraindításával a lap szellemiségét feltámasztani szándékolt kísérletére (1988-89), amely finoman szólva, akadályokba ütközött, ezért Pósa remélt reneszánsza akkor elmaradt.

A centenáriumi év alkalmat kínál az életmű behatóbb megismertetésére, ezáltal remélhetően elosztható jó néhány vele kapcsolatban még mindig élő alaptalan vád és félreértés, és talán mérsékelhető az a felháborító lebecsülés is, amelyben Az Én Újságom alapító-szerkesztőjeként íróbarátaival új anyanyelv-kultúrát teremtő Pósa Lajosnak 1945 után része volt.

Eddigi sikereinkre büszkén vagyunk, azonban e sikereket túlértékelni nem szabad. Szívesen hivatkozunk „az elmúlt 40 évre”, ám azóta eltelt már újabb 25 év! „Pósa Lajosnak helye volt és van Szegeden és magyar művelődés történetében” – idézi Praznovszky Mihály Péter Lászlót. Nos, e gondolatot a bemutatásra kerülő könyvek ismeretében nyugodtan kiegészíthetjük: Pósa Lajosnak helye van a magyar irodalom történetében is. Pósa helyét – semmiképpen nem a mostanit – egy korszerű, egységes szerkezetű új magyar irodalomtörténet lenne hivatott kijelölni. Megjegyzem, máig megíratlan a magyar gyermekirodalom története is. Ezek a kézikönyvek, ki tudja miért, csak nem akarnak elkészülni. Nem csak a mindenkori kulturális kormányzatok és az akadémiák súlyos mulasztása ez, de az elmúlt 25 év human értelmiségéé is, amely nem volt képes ezt az igényt megfogalmazni.

Objektív igazodási pont híján, meggyőződésből, vagy számításból lényegében mindenki azt ír, mond – nemcsak Pósáról – amit úri kedve diktál. A reményt azonban nem szabad feladni.

Ez a remény hívta életre a Siker Kiadó által megjelentetett két kötetet is. Elfeledett, értékes verseket ad közre az egyik, a másik meg hiteles emberek megnyilatkozásaival igazolja Pósa Lajos jelentőségét. Nem tudom, hogyan ítél majd róluk az irodalmi areopag, de ezek a könyvek – a tartalmuk okán – megkerülhetetlenek lesznek a jövő irodalomtörténet-íróinak, és az antológia-szerkesztőinek is. Ebből az aspektusból nem az a fontos, hogy hány példányban jelentek meg, hanem az, hogy eljutnak-e legalább a nagyobb fővárosi és megyei könyvtárakba, valamint a képzés központjaiba.

Pósa Lajosnak, az ízig-vérig 19. századi költőnek nyilván voltak művészi és szemléletbeli korlátai. De tudnunk kell, hogy az 1880-as évek igenis rangos költője volt; s azt is, hogy ő szolt elsőként Arany és Petőfi nyelvén a gyermekekhez, és főként neki köszönhető, hogy az óvodai foglalkoztatókba és az iskolás olvasókönyvekbe bekerültek népköltésünk tartalmi és formai elemei. S amint az éles szemű Láng Mihály – nagy port vert tanulmányában (*A kisdédnevelés jelene*, 1894) – megállapította: Pósa és Benedek Elek „a magyar gyermekvilág lélektanának hűségese és gondos megteremtői”. Az irodalomtörténet-írásnak újra el kell ismernie, amit 1945-ig tényként kezeltek: Pósa Lajossal kezdődött, és vele ért virágkorához az új hangvételű magyar gyermekirodalom, amely aztán a 20. században, friss erőkkel gazdagodva világirodalmi rangra emelkedett.

E két kiadvány – hála a szerzőknek, a lektori munkát végzőknek, a nyomdai előkészítőnek, a nyomdának, és nem utolsósorban a kiadónak – nemcsak tartalmát tekintve, de kiállításában is méltó a hasznos munkát végzett Pósa Lajos emlékéhez.

Bár első kötetei mindegyikében található gyermekvers is – Pósa csak később, az 1880-as évek közepe táján fordult verseiben a kicsinyek felé. E nemben született legjobb kötetei az 1884-es *Dalok, regék* és az 1886-os *Gyermekversek*. (Nehéz szigorú időhatárokat húzni, hiszen már 1882-ben gyermeklapot is indít, Jó Barát címmel. Nem árt tudni, hogy ez az első irodalmi igényű magyar gyermeklap.)

Az *Apró történetek* versei felnőtteknek íródtak. A gyűjteményben helyet kapott darabok legtöbbször az 1880-as évek első harmadában keletkezett. A villanásnyi történetek jellemzője a népies-balladai hangvétel. Témájuk a kibékíthetetlennek tűnő társadalmi ellentétek, a gyakran a halálban kiutat kereső szerelmi bánat vagy csalódás okozta reménytelenség. Az évszázadnál is hosszabb Csipkerózsika-álmukból ébresztett költemények feltétlenül érdemesek az utókor megbecsülésére.

Köszönet Gintner Csilla képzőművésznek, Beleznai Kornél könyvtervezőnek és Apró Ferencnek, aki a kötet bevezetőjében egyebek között ezt írta: „Költőnk a [jelen kiadvány egyik forrásául szolgáló] füzetkébe két balladát is fölvelt. A ciklus egységét jószerével csak a terjedelmükkel törik meg, míg számomra meggyőzőn bizonyítják, hogy az 1880-as évek Pósa János utáni balladaköltés jelentős alakja”.

A 38 rövidebb-hosszabb írást tartalmazó *Albumlapok Pósa Lajosnak* c. kötet célja, hogy – verseinek az ezredforduló tájékától örvendetesen gyarapodó kiadásait kiegészítve – a Gömör nagy szülőföldjének feledésbe merült érdemeit tárgyaló, a hangsúlyt az életmű értékeire és hatástörténetére helyező irodalom is eljusson az érdeklődőkhöz, segítve a mainál árnyaltabb Pósa-kép kialakulását. A Pósa-ról alkotott mai kép ugyanis meglehetősen egysíkú. Nyilván szerepet játszanak e kép kialakulásában azok a körülmények, melyeket a kötet előszavában ismerttettem. Gyanítom, hogy Pósa lényegében az 1945-utáni „követő” irodalomtörténet-írás áldozata. Sokan nyilatkoztak róla, elődeik paneljeit színezgetve-másolgatva, olvasni azonban kevesen olvasták. S egy-egy új kézikönyv összeállítása során – elfogadva egy korábbi kartárs vélekedését – nem is igen érdeklődtek utána. Az *Albumlapok*, amely Pósa pályájának az egyik lehetséges keresztmetszete, talán pótol valamit könyvkiadásunk mulasztásából.

Köszöntöm szorgos segítőmet: Pósa Juditot. Az *Albumlapok* közleményeinek élén *Pósa bácsi* c., személyes hangvételű emlékezése áll.

Mint szerzőt is tisztelettel köszöntöm Praznovszky Mihályt. *Örök barát a Felvidékről: Mikszáth Kálmán* c. írása egy szép barátság bemutatása mellett, a nagy palóc bölcs gondolatainak felidézésével igazolja a gyermekirodalmunk bölcsőjénél bábáskodó Pósa Lajos működésének úttörő jelentőségét.

Tisztelettel köszöntöm a rendkívüli gyűjtőmunkát végzett Bakó Endrét, aki *Pósa Lajos debreceni diadalútja* c. dokumentum-riportjában mutatja be a népszerűsége csúcsára érkezett költő diadalmas országjárásának legfényesebb eseményét – a Pósa-házaspár nem könnyen lelkesülő cívisek által történt debreceni ünneplését, és az azt követő hajdúnánási Kossuth-szobor-avatót. Munkájának külön érteke, hogy a korabeli sajtóközlemények közül kiásta a Pósa-irodalom, hitem szerint egyik legértékesebb dokumentumát, Kardos Albert nekrológját is.

Tisztelettel köszöntöm Mács Józsefet. *Pósa Lajos gazdag hagyatéka* c., először 2000-ben, a szülőfaluban elhangzott ünnepi beszéde nemcsak gazdag pályakép, hanem a magyar nyelv apoteózisa is. Hála és köszönet érte.

Köszöntöm az ugyancsak a szülőföldről érkezett Bettes Istvánt, aki *Pósa-paradoxon, avagy fürdővízzel a gyereket is...?* c. írásában elsőként mutatott rá, hogy Pósa gyermekirodalmi hagyatéka a magyar gyermekvers-irodalom törzsanyagát alkotja, s miközben Csáky-szalmájaként széthordták az életművét, ügyet sem vetettek a tiszteletre méltó népi-nemzeti hagyomány klasszikusára.

Szeretettel köszöntöm a sok irányban elfoglalt Bösze Ádámot, aki *Pósa Lajos költészete a zenében*, c. esszéjében egyebek mellett foglalkozik Kodály Zoltán Pósa egyes verseinek megzenésítőivel szemben gyakorolt kemény bírálatával, s azzal kapcsolatban felhívja a figyelmet Pósa és pedagógus megzenésítőinek a németes béklyótól szabadulni akaró, tiszteletre méltó küzdelmére, amelynek némileg tompítania kell a kodályi kritika életét.

Jómagam a „civil világból” érkeztem. Irodalmi házi oltárom fő alakjai: Arany, József Attila és Weöres Sándor. Lelkesülök William Byrd, Mozart és Verdi zenéjéért, de a fél zeneirodalomért sem adnám Kodály *Esti dalát*. Mint oly sokan, én is Dankó dalaiban ismertem meg Pósa Lajost. (Később az emlékezet előhívta az édesanyámtól kiskoromban hallott Pósa-versikéket is.) Jól megférnek ők, mind a ketten a nagyok mellett. Hogy miért? Sárosi Bálint népzenekutató Kodály Zoltánt illető kijelentésével válaszolhatok: „Ő mindenkinél többet tudott a magyar kultúráról. Többet is értett belőle. Megértette, hogy a kultúra erdejéhez annak aljnövényzete is hozzátartozik – értékes és hiteles része az erdőnek. Ha kényeskedő kedvünkben töredékre csonkítjuk javainkat, melyeknek nem látjuk vagy elfelejtettük értékét, »mi marad?« – kérdezhetjük.” *Pósa Lajos a kisednevelés szolgálatában* c. tanulmányomban, mások mellett a korszak jeles tudósai és a tanügy élenjáró képviselői megnyilvánulásainak tükrében vizsgálom az 1890-es években Európában újra élenjáró honi óvodaügy és Pósa Lajos egymást termékenyítő és gyümölcsöző kapcsolatát.

A kötet további írásait, a ma megjelenni nem tudott Apró Ferenc, Kövesdi Károly és Mikola Gyöngyi mellett, már nem élő jeles személyiségek jegyzik: Kovács János, Kulinyi Zsigmond, Tömörkény István, Vass Mátyás, Sztankó Béla, Kiss Áron, Sebestyénne Stetina Ilona, Tabódy Ida, Bródy Sándor, Lőrinczy György, Dingha Béla, Móra István, Nt. Pósa Lajos, Móra Ferenc, Herman Ottó, Kosztolányi Dezső, Kenyeres Elemér, Feszty Árpádné, Gyökössy Endre, Gyóry Dezső, Darkó István, Szombathy Viktor, Vass László, Harsányi István.

Röviden szólnék az illusztrációkról. Egy évtizedekkel ezelőtti lexikon szerint, Az Én Ujságom közleményeihez kapcsolódó illusztrációk a célnak megfelelnek, azonban művészi szempontból nem túl jelentősek. Rövid névsorolvasás következik: Kiss Lajos, Balogh Károly, Mühlbeck Károly, Tull Ödön, Góró Lajos, Garay Ákos, Tornyai János, Peske Géza, Baditz Ottó, Pataky László, Szobonya Mihály, Vastagh Géza, Bihari Sándor, Lakos Alfréd, Csók István, Vágó Pál... a névsor korántsem teljes. Pósa tehát nemcsak az írók, hanem az illusztrátorok tekintetében is kényes volt – igyekezett a korszak élvonalbeli művészeit megnyerni. Többük munkája albumunk lapjait is ékesíti.

Végső következtetés: Nem kell szobrokat döntögetni, erre semmi szükség nincs. Ellenben a legnagyobbak mellett helyükön kell látnunk a kisebbeket is, főként azokat, akik hatást gyakoroltak a közgondolkodásra. Ha Albumunk közelebb viszi az olvasót ehhez a felismeréshez – már érdemes volt azt elkészíteni.

A zsúfolt teremben itt látom Jókay Károlyt, Gárdonyi Géza dédunokáját: Keller Pétert, a Bársony István munkásságát kutató Csiák Gyulát, az örömteli családi okok miatt távol maradó Feszty Zsoltot is képviselő Dudda Rolandot, akinek a leszármazottak és „a lelki rokonok” új keletű barátságát is köszönhetjük. Alexander Brody – február közepén érkezik haza – csak lélekben lehet velünk. Sajnos nem tudott eljönni közénk Dankó Pista emlékének hivatott ápolója: Telek Anna, és „igazoltan” hiányzik ma körünkből a Rákosi Viktor munkásságát kutató Tötös-házaspár is. Az Otthon-körben, a Jókai-Feszty szalonban és Feszty Árpád kingyesi rejtekhelyén sokszor összegyűltek az egykori barátok: Bársony István, Bródy Sándor, Dankó Pista, Feszty Árpád, Gárdonyi Géza, Jókai Mór, Lányi Géza, Pósa Lajos és Rákosi Viktor. Ők mindannyian szereplői ennek az albumnak. Jelen vannak önálló írással, vagy legalább egy fényképpel, karikatúrával. Lányi Gézának sem leszármazottját, sem kutatóját nem sikerült föllelnünk. Apró Ferenc *Hét országba' nincsen olyan cimbalmos* c. – a Pósa-asztal egy-egy megmozdulását is felidéző – írása Lányi halála óta (1908) az első, amely megemlékezik róla.

*(A Pósa Emlékév Megnyitó Ünnepségén, a Petőfi Irodalmi Múzeumban,
2014. január 31-én elhangzott beszéd szerkesztett változata.)*